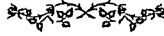

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER BAĞLAMINDA KİTAP VE SÜNNETE GÖRE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ

ALİ TOKSARI*

Özet:

Yüce Allah tarafından eşref-i mahlukat olarak yaratılan insanoğlunun maddi ve manevi olmak üzere iki çeşit varlığı vardır. Kişilerin maddi varlıklarını meydana getiren vücut ve malvarlıklarının her türlü maddi ve manevi tehlikelerden korunması ne kadar önemli ise başta onur, haysiyet ve şerefleri olmak üzere bütün manevi değerlerinin korunması da o kadar önemlidir. Çağımızda ulusal ve uluslararası hukuk kuralları ile kişilerin maddi ve manevi varlıkları koruma altına alınmıştır. Konumuzu teşkil eden özel hayatın gizliliğinin korunması özellikle demokrasi ile idare edilen ülkelerde temel haklardan birisi kabul edilmiştir. Bireyi hayatın merkezine yerleştiren İslam, insanların manevi hayatlarının bir parçası olan özel hayatlarının her türlü maddi ve manevi saldırıdan korunması hususunda çok önemli ilkeler koymuştur. Kişilerin bir tarafa çekilerek yaptıkları konuşmaları başta olmak üzere her türlü özel konuşmalarını dinlemek İslam'da yasaklanmıştır. Konuyla alakalı ayet ve hadisleri bir bütün olarak göz önünde bulundurduğumuzda telefon ve internet gibi teknolojik araçlarla yapılan haberleşmeleri de yasa dışı yollardan dinlemenin İslami açıdan caiz olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca ayet ve hadislerde özel hayatın en yoğun yaşandığı evlere girip çıkma belli esaslara bağlanmış ve evlerin içinde olanları çıplak gözle veya bir aletle gözetleme kesinlikle yasaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel Hayat, Temel Haklar, Konut Dokunulmazlığı, Haberleşme Özgürlüğü.

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

The Privacy of Private Life according to Scriptures and Sunnah, in the light of basic rights and freedoms

Abstract:

Human beings created by Almighty Allah as the pearl of creation ashraf al-makhlûqat, have two kinds of existences. One of them is physical and the other is spiritual. It is very important to protect all moral values such as dignity and honor from the physical and moral hazards as well as protecting the body and assets of people. At the present time they are protected by tangible and moral assets, set forth by the national and international rules of law. Protecting the privacy of private life that is dealt with in this study, have been accepted as one of the most important fundamental rights in countries especially governed by democracy. Islam which places the individual to the center of life has very important principles related to protecting spritual lives of people from all the kinds of material or spiritual attacks. Islam has forbid the listening of or relaying of private discussions and conservations held between people in private. As we consider the verses and hadiths as a whole, we can defintiely say that it is not permissible to listen to the private conversations of people by using technological tools in an unlawful way, such as telephone and internet communications, from an Islamic perspective. In addition it is noted from verses and hadiths that going in and out of people's houses, which is considered to be the centre of private life to observe what goes on in the house with the naked eye or a technological tool is prohibited.

Key Wods: Private Life, The principle individual rights, Untouchable of the house, Freedom of the Telecommunication.

İnsanların hayat alanları kamuya açık olup olmaması açısından gizli hayat alanı (sır alanı), özel hayat alanı ve kamuya açık hayat alanı olmak üzere üç kısma ayrılır:

a. Gizli hayat alanı: Bir kişinin, başkalarının hiçbir şekilde bilmesini istemediği veya çok güven duyduğu (eşi gibi) kimselerle paylaştığı hayat alanıdır. Örneğin bir kişinin cinsiyet uzvunu veya vücudunun diğer mahrem yerindeki herhangi bir şeyi kendisinin ve eşinden başkasının bilmesini istememesi gibi.

b. Özel hayat alanı: Kişilerin eşi, çok yakın birinci derecedeki akrabaları ve yakın dostları dışında başkalarına kapalı tuttıkları hayat alanlarıdır. Bunların dışında kalanların, kişilerin bu alandaki hayatları hususunda bilgi sahibi olma hakları yoktur.

c. Kamuya açık hayat alanı: Kişilerin herkese açık; başkalarının bilmesinden rahatsız olmadıkları hayat alanlarıdır. Dikkat edilecek olursa kişilerin özel hayat alanları ile gizli hayat alanları, eşler, birinci derecedeki akrabalar, çok yakın dostlar gibi sınırlı sayıda kişilerin dışındakilere (başkalarına, yabancılara) kapalıdır. Hukuk ve ahlak kuralları açısından aynı özenle korundukları için gizli hayat alanı ile özel

hayat alanını “özel hayat” alanı olarak ele alıp inceleyeceğiz. Bir başka ifade ile “özel hayat” dediğimizde kişilerin, ya hiçbir kimsenin bilmesini istemedikleri veya sadece eşleri, yakın akrabaları ve yakın dostları gibi çok az kişilerle paylaştıkları hayat alanlarını kastettiğimizi belirtmek isteriz.

Burada, özel hayat alanı kavramı ile özel hayatın gizliliğine ihtiyacın çıkış sebebinin araştırılmasının gerekli olduğuna inanıyoruz. İnsan sadece et ve kemikten müteşekkil bir varlık değildir. Kişilerin maddi varlıkları yanında başka canlılardan farklı olarak manevi kişilikleri de vardır. Kişilerin şeref, onur ve haysiyetleri manevi varlıklarının en önemli parçalarındandır. Bireylerin bedensel ve mal varlıkları ne kadar değerli ise manevi varlıklarının bir parçası olan şeref, haysiyet ve onurları da en az o kadar önemli ve değerlidir. Ayrıca insanlar canlılar içinde edep ve hayâ duygusuna sahip olan en önemli varlıklardır. O bakımdan etnik durumları, cinsiyetleri, inançları ve felsefi görüşleri ne olursa olsun, kapsam ve sınırları farklı da olsa bütün insanlarda edep ve hayâ duygusu az veya çok vardır. Bu duygunun insanları hayatlarının bazı alanlarını başkalarından gizlemeye sevk etmesi gayet tabiidir. Söz konusu fitri duygulara sahip olan insanlar bazı işlerinin ve/veya söyledikleri bazı sözlerinin başkaları tarafından duyulup bilinmesini arzu etmezler. Bütün bunlardan dolayı insanların, hiçbir kimseyle veya sınırlı sayıdaki kişilerin dışındakiler ile paylaşmayı istemedikleri hayat alanları bireylerin şahsiyetlerinin oluşumunda çok büyük önem arz etmektedir. Arz ettiğimiz ve benzeri sebepler, “özel hayat alanı” kavramı ile özel hayatın gizliliğinin korunmasının gerekliliği ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

İnsanlar Yüce Allah tarafından birer sosyal varlık olarak yaratılmaları sebebiyle toplum içerisinde yaşadıkları için birbirleri hakkında karşılıklı bazı şeyleri ister-istemez öğrenmek zorunda kalırlar. İnsan hayatında esas olan da kişilerin hayatlarının şeffaf (saydam) yani kamuya açık olmasıdır. Böyle olduğu içindir ki çağımızda bilgi edinme hakkı kişilere tanınan temel haklardan birisi kabul edilmiştir. Biz burada bilgi edinme hakkını geniş anlamda kullanıyoruz. Hukukta dar anlamda bilgi edinme hakkı, bireylerin idarenin elinde tuttuğu bilgi ve belgelere ulaşması ve bunlardan yararlanabilmesi demektir. Bizim burada kastettiğimiz bilgi edinme hakkı ise kişilerin devlete ait bilgi ve belgeler yanında kişiler ve toplumda cereyan eden olaylarla ilgili haber, düşünce ve bilgilere ulaşabilme ve bunları özgürce yorumlayabilme hakkıdır. Özgürlükçü ve şeffaf bir toplumda hiç şüphesiz esas olan her alanda olduğu gibi, kişilerin hayatları hakkında da herkesin hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan bilgi sahibi olmalarıdır. Yani açıklık esas, gizlilik istisnai bir durumdur. O bakımdan öncelikle özel hayatın kapsam ve alanını bilmek önem arz etmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, özel hayatın kapsamı ve sınırları bilinince bunların dışındaki hayat alanının kamuya açık olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bütün bunlardan dolayı öncelikle özel hayat alanının kapsamının ve sınırının ne olduğu ile ilgili soruya cevap

verilmesinin doğru olacağı inancındayız. Biz özel hayat alanının kapsamı ve sınırı ile bilgi edinme özgürlüğünün kapsam alanı arasında sıkı bir ilişki olduğu inancındayız. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse özel hayat alanı geniş tutulur ve kişilik haklarına saygı ön plana çıkarılarak bu alandaki gizlilik ilkesi esas alınırsa bu durumda kişilerin, başkalarının hayatları hakkında bilgi edinme hakkı ve özgürlüğü kısıtlanmış olur. Tersine yapılırsa yani başkalarının hayat alanları hakkında bilgi edinme özgürlüğü geniş tutulur ise bu durumda da özel hayatın gizliliği ilkesi tehlikeye girer ve bunun sonucunda da kişilerin onur ve haysiyetleri yani kişilik hakları zarar görebilir. O bakımdan özel hayatın kapsamı ile bilgi edinme özgürlüğünü dengede tutma zarureti vardır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, bilgi edinme özgürlüğünün kapsamını geniş tutma sonucunda bireylerin özel hayatlarına müdahale ederek, şeref ve onurlarını zedelemek; onları toplumda rezil edip küçük düşürmek ve itibarsızlaştırmak doğru olmadığı gibi, özel hayatın kapsamını çok geniş tutup temel hak ve özgürlüklerin zirve yaptığı çağımızda bireylerin bilgi edinme özgürlüklerini kısıtlamak da son derece yanlıştır.

İlke olarak her bir bireyin başkalarından özel hayatlarının gizliliğine saygı duymalarını isteme hakkı vardır. Çağımızda ayırım yapılmaksızın bütün kişilerin özel ve gizli hayatlarına yapılacak her türlü müdahale kişilik haklarına saldırı kabul edilmiştir. Bu konuda makam ve mevkileri, ekonomik ve sosyal durumları, dinî ve felsefi inançları, siyasi görüşleri ve cinsiyetleri ne olursa olsun insanlar arasında hiçbir fark yoktur. Ancak özel hayatın sınırları ile koruma alanının kişiden kişiye değişiklik arz edebileceği görüşü kabul edilmiştir. Buna göre politikacı, iş adamı, sanatçı gibi kamuya mal olmuş; çoğu zaman halkın gözü önünde bulunan kişiler ile sıradan insanların özel hayat alanları farklı olabilir. Hangi yoğunlukta ve kapsamı ne olursa olsun kişilerin özel hayatlarına saygı duyulması ve korunması hususuna itina gösterilmesi zorunludur.

Kişilerin özel hayat alanlarının, yaşamlarının hangi alanlarını kapsadığı ile ilgili bir sınır çizerek belirlemek ne kadar doğru olur bunu kestirmek zordur. Ancak gerek iç hukukumuzda ve gerekse evrensel hukukta bu konudaki yasal düzenlemelere ve doktrine baktığımızda özel hayat alanlarının belirli noktalarda daha çok yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Hiç şüphesiz özel hayatın en yoğun yaşandığı yerlerin başında meskenler gelmektedir. Meskenlerin dışında başta telefon, telgraf ve internet aracılığı ile olmak üzere her türlü haberleşmeler ve kişilere ait özel eşyalar da özel hayatın kapsamına giren hususlardır.

Kur'an-ı Kerim ayetleri ve Allah Resulü'nün hadislerinde kişilerin özel yaşam alanı ile ilgili herhangi bir kavram mevcut değildir. Ancak İslam, kişilerin bedensel ve mal varlıklarının masuniyetine (dokunulmazlığına) önem verdiği gibi manevi varlıklarının bir parçası olan şeref ve haysiyetlerinin dokunulmazlığını da öngörmüştür.

Hz. Peygamber veda hutbesinde “Ey insanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay, bu şehriniz (Mekke) nasıl mukaddes bir şehir ise canlarınız ve ırzlarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavüzden korunmuştur.”¹ buyurmuştur. Bir başka hadislerinde de “Kişiye kötülük olarak Müslüman kardeşini küçük görmesi kâfidir. Müslüman’ın diğer Müslüman’a kanı, malı ve ırzı haramdır.”² buyurarak, insanların can, mal ve şahsiyet haklarının koruma altında olduğunu açıklamıştır.

Hadislerde ifade edilen “ırz” kavramı kişilerin haysiyetleri, iffetleri, namusları, şeref ve onurları karşılığında kullanılmıştır. Bu sayılanların hepsi insanların tabii, vazgeçemedikleri kişilik haklarından başka bir şey değildir. Özel hayatın gizliliğini ihlal; kişileri toplumda küçük düşürdüğü; psikolojik ve sosyal hayatlarına zarar verdiği için onların haysiyet, şeref ve onurları ile yakından ilgilidir. Her ne kadar Kitap ve Sünnette kişilerin özel hayatı ve onurlarının korunması ile alakalı birebir uygun kavram mevcut değilse de, kişilerin özel hayat alanları ve özel hayatlarının gizliliğinin korunması hususunda çok sayıda hüküm mevcuttur.

Ayrıca İslam, özel hayatın gizliliğinin korunması ile ilgili bireylerin kendilerine ve diğer insanlara (başkalarına, yabancılara) birtakım görevler yüklemiştir. Bu görevlerin en önemlileri şunlardır:

1. Kişilerin bizzat kendilerinin özel hayatlarının gizliliğinin korunması hususundaki yükümlülükleri

Özel hayat alanları kişilerin hiçbir kimseyle veya sınırlı sayıda çok az insan hariç başkaları ile paylaşmayı istemedikleri sözleri ve olayları kapsadığına göre, her şeyden önce özel hayatın gizliliğini koruma görevi de öncelikle bu hayatı yaşayanlara ait olsa gerekir. İnsanların başkalarından saygı beklemeden önce kendilerinin, kişiliklerinin değerli bir varlık olduğunun bilincine varmaları ve kendilerine saygı duymaları şarttır. Bir başka ifade ile kişilerin şeref, onur ve haysiyetlerinin en değerli hazineleri olduğunu, bunların parayla pulla alınıp satılmayan paha biçilmez bir servet olduğunu bilmeleri en asli görevlerindedir. Özel hayatları da manevi değerlerinin en önemli parçalarından biri olduğuna göre kişilerin, kendi özel hayatlarının gizliliğini korumaları ve ifşa edilmemesi için her türlü tedbiri almaları da onların görevleri arasında olsa gerekir. Buna göre örneğin evlerinin içinde olup bitenlerden başkalarının bilgi sahibi olmaması için kapılarını kilitlemeleri, pencerelerini kapatmaları, perdelerini çekmeleri görevleri olduğu gibi, evin içinde olanların görüntüsünün alınmaması ve

1 Buhari, İlim, 9, 37, Fiten, 8, Tevhid, 24, Edahi, 5, Megazi, 77, Hac, 132; Müslim, Kasâme, 29, Hac, 147; İbn Hanbel, *Müsned*, I, 230, IV, 227, V, 27, 29, 40, 72.

2 Müslim, Birr, 32.

konuşulanların dinlenmemesi için her türlü tedbiri almak da kişilere düşen görevlerdendir. Yine aynı şekilde kişilerin, haberleşmenin gizliliğini sağlamak için her türlü tedbirleri almaları gerektiği gibi, özel hayatlarının bir parçası olan sırlarını başkaları ile hiç paylaşmamaları veya en azından çok güvendikleri kişiler dışında başkalarına söylememeleri de görevleri arasındadır. Hz. Ali “Sırrın senin esirindir, konuştuğunda sen onun esiri olursun.” demiştir. Hz. Peygamber de bir hadislerinde “Kıyamet gününde emanete hıyanetin en büyüklerinden biri, bir kişinin karısına, karısının da kocasına bir şeyler söylemesi ve daha sonra kocanın, o sırrı ifşa etmesidir.”³ buyurarak, örneğin karısıyla arasında yatak odasında geçen özel bir durumu ifşa eden erkeğin Allah nezdinde emanete ihanet etmiş olacağını haber vermiştir.

Sır saklamanın önemi ile ilgili çok güzel vecize ve atasözleri de vardır. Onlardan bazıları şöyledir:

“Sırrını saklarsan kölendir, söylersen efendindir.” (Will Henry)

“Otuz iki dişten çıkan otuz iki mahalleye yayılır.” (Türk atasözü)

“Sırrını düşman bilmesin dersin dostuna açma.” (Türk atasözü)

Hız. Peygamber, özellikle kul hakkına taalluk etmeyen konularda işlenen günahların kişilerin sırrı olarak kalmasını; bunların başkalarına anlatılmamasını istemiştir. Bir defasında Maiz b. Malik adında bir kişi, Hız. Peygamber’e gelerek, zina ettiğini itiraf etmiş, Allah Resulü de özel hayatını ilgilendirdiği için bunu açığa vurmaması hususunda Maiz’i ikaz etmiş, ama tekrar tekrar itirafını yenilemesi üzerine Hız. Peygamber onun hakkında gerekli hukuki müeyyideyi uygulamıştır.⁴

2. Başkalarının, kişilerin özel hayatlarının gizliliğinin korunması hususundaki yükümlülükleri

Konunun izahına geçmeden önce burada öncelikle başkası deyince kimin anlaşılması gerektiği sorusuna cevap vermeyi uygun görüyoruz. Özel hayat alanı olarak gördüğümüz saha ile ilgili cereyan eden olayların gizli kalmasını; duymasını istemediğimiz herkes başkası (yabancı, öteki, üçüncü kişi) dır. Örneğin gizli hayat alanı ile ilgili bir konuda kişi herhangi bir bilgiyi hiçbir kişiyle paylaşmak istemiyorsa bu durumda eş ve anne-baba dahil herkes başkası (yabancı, öteki, üçüncü kişi)’dır. Gizli kalması gereken hususu sadece eş bilsin isteniyorsa eşin dışındaki herkes başkasıdır. Sadece eş, anne-baba ve çocuklar duysun isteniyorsa bunların dışındakiler başkasıdır.

3 Müslim, Nikâh, 123, 124; Ebu Davud, Edeb, 37; İbn Hanbel, *Müsned*, III, 69.

4 Bk. Müslim, Hudud, 20; Darimi, Hudud, 14; konu ile ilgili ayrıca bk. İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim (276/889), *Te’vilü muhtelefi’l-hadis*, 190-192.

Kitap ve Sünnet'te özel hayatın gizliliğinin ihlalini yasaklayan çok sayıda ilke mevcuttur. İslam, bireylerin en değerli varlıklarından biri olan özel hayatlarının gizliliğini korumak için başkalarına bazı sorumluluklar yüklemiştir. Aşağıda örnekleriyle ayrıntılı olarak açıkladığımızda görüleceği üzere bizim burada yükümlülük diye ifade ettiğimiz hususlar aynı zamanda yapılması yasak olan şeylerdir. O bakımdan konular işlenirken aşağıdaki maddeler, yapılması yasak olan şeyler başlığı altında da ele alınıp işlenebilirdi. Söz konusu yasaklar aynı zamanda başkalarına birtakım sorumluluklar yüklediğinden biz konuları aşağıda verdiğimiz başlıklar altında incelemeyi uygun gördük.

a) Mesken masuniyetine (dokunulmazlığına) riayet yükümlülüğü

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de kişiler için evlerin huzur ve mutluluk ocağı olduğunu açıklamıştır.⁵ Gizli ve özel hayatın en yoğun yaşandığı yerlerin başında hiç şüphesiz kişilerin meskenleri gelmektedir. Bu mekânların mülkiyetlerinin kendilerine ait olması şart olmadığı gibi, buralarda sürekli oturmaları da gerekmemektedir. Bireylerin en rahat hareket ettikleri yerler evleridir. Ev sakinleri giyim kuşamları hususunda burada rahat davrandıkları gibi konuşmalarında da daha serbest hareket ederler. Bir başka ifade ile aile fertleri evlerinde tesettüre riayet etmeyebilecekleri gibi, özellikle karı-koca yatak odalarında daha rahat hareket edebilirler. Yine aynı şekilde karı-koca kendi aralarında çok mahrem konuları bu mekanda konuşabilecekleri gibi aile fertleri de kendi aralarında başkalarının yanında konuşmayı istemedikleri şeyleri evlerinde konuşup tartışabilirler. Kısaca ifade etmek gerekirse evler tam anlamıyla çok sıkı ve yoğun yaşanan özel hayat alanlarıdır. Her bir bireyin başkalarından meskenlerindeki özel hayatlarına saygı duymalarını isteme hakkı vardır. İslam, meskenlerdeki özel hayatın gizliliğinin korunması için başkalarına bazı sorumluluklar yüklemiştir. Bu yükümlülüklerden bazıları şunlardır:

aa) Başkalarının evlerine izinsiz girmeme yükümlülüğü

Meskenlerdeki özel hayatın gizliliğinin korunması konusunda alınan tedbirlerin başında sahibinden izni almadan evlere girme yasağı gelmektedir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi fark ettirip (izin alıp) ev halkına selam vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir; herhâlde (bunu) düşünüp anlarsınız."⁶ Dikkat edilecek olursa Yüce Allah, bir konuta girmeden önce ev sahibine haber verilmesini; ancak onun müsaadesi alındıktan sonra eve girilmesini emretmektedir.⁷ Cahiliye dönemi ile söz konusu ayet inmeden önce

5 Bk. Nahl, 16/80.

6 Nur, 24/27.

7 Armağan, Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Özgürlükler*, Ankara 1987, s. 100.

Müslümanlar “hayırlı akşamlar, iyi günler” gibi ifadeleri kullanmakla birlikte izin almadan ve aile mahremiyetini düşünmeden baskın yapar gibi içeriye dahiyyolar ve böyle bir durumda zaman zaman rahatsız edici, hatta utanç verici durumlara karşılaşılabiliyorlardı.⁸ Hiç şüphesiz böyle bir tablo ile karşılaşma kişileri rahatsız ediyor; fertlerin ve ailenin saygınlığına zarar veriyordu. Mesken dokunulmazlığını öngören bu ayet, cahiliye Araplarının selam ve haber vermeden başkalarının evlerine girme geleneklerini ortadan kaldırmıştır. İnen Kur’an-ı Kerim ayetlerini açıklamakla görevli olan Hz. Peygamber, Müslümanların başkalarının evlerine girerken nasıl izin alacaklarını ve nelere dikkat edeceklerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Konuyla alakalı hadis kitaplarında çok sayıda rivayet vardır. Söz konusu rivayetlerden birinde Allah Resulü “Sizden biri (bir eve girmek için) üç defa izin ister de izin verilmezse geri dönsün.”⁹ buyurarak, yabancı birinin bir başkasının evine girmek için üç defa izin istemesinin; ev sahibi girmesine müsaade ederse içeri girmesinin, değilse geri dönmemesinin gerektiğini açıklamıştır. Hz. Peygamber’in, bir defasında yanına izin almadan gelen kişiye “Dışarı çık, esselamü aleyküm de (selam ver), sonra da içeri girebilir miyim de?”¹⁰ şeklindeki uygulamasından, içeri girmek isteyen izin isteme yanında selam vermesi gerektiğini de anlıyoruz. Hz. Peygamber bir başka hadislerinde de içeri girmek isteyen tesbih (sübhanellah), tekbir (Allahü ekber), tahmid (elhamdülillah) gibi sözlerle veya hafif öksürerek kendisini tanıtp ev sahibinden girmek için müsaade istenmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹¹ Hadislerde içeri girmek isteyen kendisini tam olarak tanıtmaması gerektiği açıklanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber bir defasında bir başkasının meskenine selam verip kendisini tanıttıktan sonra girmek için izin istemiştir.¹² Bu konu üzerinde çok duran Hz. Peygamber, izin isteyen kişinin karşı tarafın “kim o?” diye sorması üzerine “benim” demesini yeterli görmemiş, kendisinin kim olduğunu tam olarak tanıtmaması gerektiğini belirtmiştir.¹³ Bu rivayetler bize şekli değişik olsa da özel hayatın gizliliğinin ihlaline sebebiyet vereceği için kişilerin kendilerini tanıtmadan ve izin almadan başkalarının evlerine girmelerinin yasak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

8 Bk. Çağrıncı, Mustafa, *DİA İslam Ansiklopedisi*, izin maddesi.

9 Müslim, Adab, 33-37; Tirmizi, İsti’zan, 3. Söz konusu hadisin vürud sebebi hakkında, Ebu Musa el-Eş’ari’nin, Hz. Ömer’in yanına girmek için üç defa izin istemesi, vermemesi üzerine geri dönmesi, Hz. Ömer’in niçin girmediyiğini sorunca Hz. Peygamber’in hadisini nakletmesi, Hz. Ömer’in bu sözü Hz. Peygamber’in söylediğine dair şahit istediği ile ilgili rivayetler için bk., aynı yerler.

10 Tirmizi, İsti’zan, 18.

11 Bk. İbn Mace, Edeb, 17.

12 Bk. Ebu Davud, Edeb, 138.

13 Bk. Buhari, İsti’zan, 17, Edeb, 94; Müslim, Adab, 38; İbn Mace, Edeb, 17; Darimi, İsti’zan, 2.

Nur suresinin 28. ayetinde ise Yüce Allah “Orada hiçbir kimse bulamadınızsa, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, “geri dönün!” denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir.” diye buyurarak, evde kimse yoksa hiç girilmemesinin, şayet birileri olduğu hâlde onlar içeri girilmesine müsaade etmiyorlarsa girmeden geri dönülmesinin gerektiğini emretmiştir.

Bütün bu ayetler ve hadisler bize konut dokunulmazlığını ve özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği için başkalarının evlerine izinsiz girme konusundaki cahiliye âdetinin kesinlikle kaldırıldığını göstermektedir. Hz. Peygamber’in ahirete irtihalinden sonra da özel hayatın gizliliğinin en yoğun yaşandığı evlerin masuniyetini koruma konusunda Müslümanlar gereken hassasiyeti göstermişlerdir. Bu yasak bilinçli veya bilinçsiz olarak zaman zaman delinmek istenmişse de Resulullah’ın rahle-i tedrisinde yetişen sahabiler cahiliye âdetlerinin depreşmemesi için gereken hassasiyeti göstermişlerdir. Halife Hz. Ömer Medine’de bir gece çarşığı (mahalleleri) gezerken evin birinde şarkı söyleyen bir erkek sesi duyması üzerine duvardan aşır evin içine girer. Evin içinde bir erkeğin yanında bir kadın ve şarapla karşılaşınca o kişiye “Ey Allah’ın düşmanı! Sen, Allah’ın, işlediğin günahı gizleyeceğini mi sandın.” diye hitap etmesi üzerine o kişi, sen acele etme ey müminlerin emiri, benim bir günah işlememe karşılık sen üç günah işledin. Allah “Tecessüste bulunmayın...” (bk., Hucurat, 49/12) buyururken sen tecessüste bulundun. Allah “Evlere kapılardan girin.” (bk., Bakara, 2/189) buyururken sen duvardan aştın. Allah “Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi fark ettirip (izin alıp) ev halkına selam vermedikçe girmeyin.” (bk., Nur, 24/27) buyururken sen ise izinsiz girdin dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, yaptığı yanlışın farkına vararak, “Şimdi ben sizi affedersem sizde hayır var mı, yani ben seni affedersem sen tövbe eder misin?” dedi. Daha sonra herhangi bir işlem yapmadan oradan ayrıldı.¹⁴ Aynı konuyla alakalı bir başka rivayet şöyledir: Hz. Ömer’in, Abdurrahman b. Avf’la gece çıkıp mahalleleri dolaşırken, bir evin yanından geçtikleri sırada Hz. Ömer’in bu evin kime ait olduğunu sorması üzerine, İbn Avf, “Rabia b. Ümeyye b. Halef’in evi” diye cevap verdi. Hz. Ömer “İçeride içki içiliyor ne yapalım?” demesi üzerine Abdurrahman b. Avf, “Biz Allah’ın yasakladığı bir yere geldik, Allah “Başkalarının gizli taraflarını araştırmayın.” (Hucurat, 49/12) buyuruyor” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, hiçbir şey yapmadan oradan ayrıldı.¹⁵ Dikkat edilecek olursa bu son rivayete göre İbn Avf’ın ikazı üzerine halife Hz. Ömer eve hiç girmemiştir. Bu son rivayet

14 Elmahlı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili Açıklamalı Türkçe Tefsir* (I-IX), İstanbul 1979, VI, 4473-4474; Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari (671/1272), *el-Cami li ahkam’i’l-Kur’an* (I-XX), Beyrut, ts (offset), XVI, 333-334.

15 Abdurrezzak b. Hemmam, Ebu Bekr, *Musannef* (I-XI), Beyrut 1403, X, 232.

yukarıda zikrettiğimiz olayla ilgili olabileceği gibi başka zamanda cereyan eden bir başka olayla alakalı da olabilir.

ab) Başkalarının evlerinin içine izinsiz bakmama yükümlülüğü

İslam'ın toplumlara sunduğu ahlak anlayışında aile mahremiyetine çok önem verilmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi evler gizli ve özel hayatın tabiri caizse karargâhı ve en yoğun yaşandığı yerlerdir. Herhâlde evlerin içinde olup biten mahrem konuların, başkaları tarafından görülüp bilinmesini hiçbir kişi arzu etmez. Hiç şüphesiz yine yukarıda belirttiğimiz gibi, ilk önce ev sahibi, evin içinde olup bitenlerin başkaları tarafından görülmemesi için başta kapıları kapatıp pencerelerin perdesini çekmek olmak üzere her türlü önleyici tedbiri almakla yükümlüdür. Evde bulunanların gerekli tedbiri almadıkları durumlarda, istekleri dışında başkalarının evin içinde olup biten şeylere bir şekilde gözleri takılırsa sorumluluk hane sahibine aittir. Nitekim Hz. Peygamber bir hadislerinde “Bir kişi perdesi bulunmayan ve kapalı olmayan bir kapıdan geçerken (içeri) bakarsa bakanın bir hatası (günahı) yoktur, hata (günah) ev sahibine aittir.”¹⁶ buyurarak, ev sahibi tarafından gerekli tedbirler alınmadığı durumlarda bir başkası evin içine bakarsa sorumluluğun ev sahibine ait olduğunu belirtmiştir. Cerir b. Abdullah, bir defasında Hz. Peygamber’e mahremi olmayan (yabancı) bir kadına gözü kasıtsız olarak aniden iliştiğinde ne yapması gerektiğini sorduğunda “Hemen gözünü başka tarafa çevir.”¹⁷ diye buyurmuştur. Her ne kadar burada kast edilen evlenilmesi yasak olan (yabancı) kadınlar ise de Hz. Peygamber’in bu mesajı aynı zamanda, bir kişinin istek dışı başkalarının evlerinin içindeki özel hayatlarını ilgilendiren şeyleri görmesi durumunda ne yapması gerektiği hususunu da kapsar.

Dikkat edilecek olursa buraya kadar bahsettiklerimiz, kişilerin iradeleri dışında başkalarının evlerinin içinde olup bitenlere bakmaları ile alakalı idi. Buna karşılık dürbün gibi birtakım teknik araçlardan yararlanmak suretiyle veya hiçbir teknik cihaz kullanmadan ama isteyerek ve özel gayret göstererek, başkasının evinin içinde olanlara çıplak gözle bakmak (röntgencilik yapmak) ise günah olmasının yanında hiç şüphesiz hukuk ve ahlak dışı bir davranıştır. Hz. Peygamber bir hadislerinde “Müsaade almadan bir kimsenin evinin içine bakmak hiçbir kişiye helal değildir; bakarsa (günaha) girmiş olur.”¹⁸ buyurarak, başkalarının evinin içine izinsiz bakmayı (röntgencilik) yasaklamıştır. Allah Resulü konuyla alakalı bir başka hadislerinde de şöyle buyurmuştur: “Her kim bir örtüyü aralayıp kendisine izin verilmeden içeri bakar da ev

16 Tirmizi, İsti'zan, 16.

17 Bk., Müslim, Adab, 45; Ebu Davud, Nikâh, 43; Tirmizi, Zühd, 16, Edeb, 28; Darimi, İsti'zan, 15; İbn Hanbel, Müsned, IV, 358, 361; konuyla alakalı bk., en-Nevevi, Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref, *Sahihu Müslim bi şerhu'n-Nevevi* (I-XVIII), Beyrut 1392/1972, XIV, 139.

18 Tirmizi, *Salât*, 148; Ebu Davud, Taharet, 43; İbn Hanbel, *Müsned*, V, 280.

halkının bir avretini (bakılması yasak olan şeylerini) görürse aşılması helal olmayan bir sınırı aşmış (işlenmesi caiz olmayan bir işi yapmış) olur.”¹⁹

İslam’da diğer suçlar yanında kişilere karşı sergilenen hukuk dışı davranışlarda da müeyyide uygulama yetkisinin devlet organlarına ait olduğu ilkesi kabul edilmiştir. Kural böyle olmakla birlikte bazı istisnai durumlarda işlenen cürümlerde mağdurun bizzat kendisinin, mütecavize karşı mukabelede bulunabileceği yani meşru müdafaa (haklı savunma) hakkının olduğu görüşü benimsenmiştir. Hz. Peygamber, başkalarının evlerinin içinde olup bitenlere bakmayı yasaklamakla kalmamış, böyle bir davranışı özel hayatın gizliliğini ihlal eden hukuk ve ahlak dışı kabul ederek mağdur olan hane sahibinin mukabelede bulunma hakkının olduğunu belirtmiştir. Bu konuda temel hadis kitaplarında çok sayıda rivayet vardır. Hz. Peygamber, bir defasında evinde bulunduğu sırada bir kişinin içeriyi gözetlediğini fark edince hemen eline bir şiş alıp onun gözüne dürtmek için harekete geçtiğinde bunu anlayan röntgenci geri çekilmiştir.²⁰ Bir defasında da bir kişinin, kapısında bulunan bir delikten münasebetsizce içeri baktığı sırada Hz. Peygamber evinde demirden bir tarakla saçını tarıyordu. Hz. Peygamber bu ahlaka ve edebe aykırı davranışı fark edince “Eğer senin içeriye baktığını (içeriye gözetlediğini) daha önce bilseydim bu demiri gözüne dürtürdüm.” buyurmuş ve arkasından da evlere girerken izin almanın sebebinin içeride olup bitenleri görme ihtimali olmasıyla ilgili hadisini irad etmiştir.²¹ Bu hadisin son kısmı bize, evlere izinsiz girilme yasağının amacının, tam anlamıyla kişilerin özel hayat alanı olan evlerde olup bitenlerin başkaları tarafından görülüp öğrenilmesinin engellenmesine yönelik olduğunu burada belirtmeyi uygun görüyoruz.

Konu ile alakalı Hz. Peygamber bir başka hadislerinde “Kim bir kavmin evinin içine izni olmadan bakacak olursa ev sahipleri için bakan kişinin gözünü (bir şişle dürterek) çıkarması helal olur.”²² buyurmuştur. Allah Resulü bir başka hadislerinde de “Eğer sen evinde iken içeriye bakmasına müsaade etmediğin bir kimse senin evinin içine bakarsa, sen de ona bir taş atıp gözünü çıkarırsan senin için bir günah yoktur.”²³ buyurmuştur. Konuyla alakalı rivayetleri bir bütün olarak değerlendirdiğimizde Hz. Peygamber’in tam bir özel hayat alanı olan evlerin başkaları tarafından gözetlenip rahatsız edilmesini yasakladığını göstermektedir. Her ne kadar bir kısmını burada zikrettiğimiz rivayetler, evi izinsiz gözetlenen mağdurlara mukabelede bulunma hakkının verildiğini belirtiyorsa da bu ifadelerin terhip için olduğu yani sakındırma ve uyarı

19 Tirmizi, İsti’zan, 16.

20 Tirmizi, İsti’zan, 17.

21 Müslim, Adab, 40- 42; Tirmizi, İsti’zan, 17; Buhari, İsti’zan, 11; İbn Hanbel, *Müsned*, V, 330, 335.

22 Müslim, Adab, 43.

23 Buhari, Diyat, 14, 23; Müslim, Adab, 44; İbn Hanbel, *Müsned*, II, 243.

amacı taşıdığı açıktır.²⁴ Hiç şüphesiz devlet, mesken masuniyetini ihlal eden bu tür davranışları suç sayarak, cezai hükümler koyabilir ve suçlulara müeyyide uygulayabilir. Yine bu rivayetlerden, şayet evi izinsiz gözetlenen kişi mukabelede bulunarak, gözetleyenin beden varlığına zarar verirse ona kısas uygulanamayacağı sonucu da çıkarılabilir.

Günümüzde uzaktakileri ve kapalı mekânlarda olup bitenleri gözetleme ve konuşulanları dinleme konusundaki teknik cihazların korkunç gelişmesi karşısında evlerin mahremiyetini korumak için kapıların kapatılmasının ve pencerelerin perdelerinin çekilmesinin kâfi gelmeyeceği hepimizin malumudur. Bir başka ifadeyle gelişmiş teknik cihazlar karşısında evlerdeki özel hayatın gizliliği çok ciddi şekilde tehlike ve tehdit altına girmiştir. Bugün yatak odaları dâhil evlerin içinde olup bitenlerin teknik cihazlarla başkaları tarafından gözetlenip görüntülenebilmesi ve evlerde konuşulanların dinlenip kayda alınabilmesi her zamankinden daha fazla mümkündür. Dolayısıyla başkalarının meskenlerinde cereyan edenleri izinsiz gözetlemeyi önleme hususunda gerekli yasal ve ahlaki tedbirlerin alınması çağımızda daha çok önem arz etmektedir. Hukuki yollarla alınacak caydırıcı tedbirlerin yanında eğitim yoluyla evlerdeki özel hayatın gizliliğini koruma hususunda kişilerin bilinçlendirilmesinde de çok büyük yarar vardır. Hiç şüphesiz inanan ve peygamber ahlakıyla ahlaklanmayı kendilerine hedef edinen kişiler için yukarıda bir kısmını verdiğimiz Hz. Peygamber'in hadisleri en önemli yol gösterici rehber olacaktır.

ac) Aile bireylerinin eşlerin yatak odalarına izinsiz girmeme yükümlülüğü

Eşlerin yatak odaları, karı-kocanın müşterek hayatlarını paylaştıkları çok özel ve gizli mekânlardır. Konuyla alakalı Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey müminler! Ellerinizi altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) ve içinizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatışı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, mahrem (kapanmamış) hâlde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah ayetleri size böyle açıklar. Allah, (her şeyi) bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler (büyükleri) izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, ayetlerini size böyle açıklar. Allah alîmdir, hakîmdir."²⁵

Bu iki ayet köle, cariye ve çocukların eşlerin yatak odalarına nasıl girecekleri konusunu düzenlemektedir. Kölelik müessesesi kaldırıldığından biz burada meseleyi

24 Bk., Çağrı, Mustafa, *DİA* izin maddesi.

25 Nur, 24/58, 59.

sadece çocuklar açısından ele alıp inceleyeceğiz. Dikkat edilecek olursa bu iki ayet eşlerin yatak odalarının masuniyeti konusunda ayrıntılı hüküm koymuştur. Ayetler eşlerin yatak odasına izinsiz girme konusunda henüz buluş çağına gelmeyen çocuklarla ergin olanlar hakkında ayrı ayrı düzenleme getirmiştir. Nur suresinin 58. ayetiyle henüz buluş çağına gelmemiş çocukların, sabah namazından önce, öğleyin eşlerin soyundukları vakit ve yatsı namazından sonra yatma zamanında mahrem yerlerinin açık olma ihtimalinden dolayı izin almadan anne-babanın yatak odalarına girmeleri yasaklanmıştır. Görüldüğü üzere Yüce Allah 58. ayetle tam bir özel hayat olan eşlerin yatak odalarına girip çıkmayı çok sıkı kurallara bağlamıştır. Bu ayete göre, ebeveynin yatak odalarına belli vakitlerde girme konusunda henüz buluş çağına gelmemiş çocuklar dâhil herkes yabancı konumundadır.

59. ayet ise çocuklar erginlik çağına geldikten sonra büyükler nasıl içeri girmek için izin alıyorsa onların da aynı şekilde izin almaları gerektiğini hükme bağlamıştır.

ad) Aile bireylerinin evlere kapıların dışından girmeme yükümlülüğü

İslam, kişilerin meskenlerdeki özel hayatlarına müdahale sayılabilecek her türlü davranışı yasaklamıştır. Cahiliye döneminde kocalar savaştan veya bir yolculuktan döndüklerinde bazen evlerin kapısından değil arkalarından girerler ve böyle bir durumda zaman zaman hanımlarını uygun olmayan ve hoşlanmadıkları kıyafet ve tarzlarda bulurlardı. Yüce Allah "... İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lakin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışdır. Evlere kapılarından girin, Allah'tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz."²⁶ buyurarak kadınların özel hayatlarının gizliliğini ihlal eden bir cahiliye adetini ortadan kaldırmıştır.

b. Başkalarının gizli konuşmalarını dinlememe yükümlülüğü

İnsanlar karşılıklı konuşarak birbirleriyle iletişim kuran varlıklardır. Tarih boyunca insanlar yüz yüze konuşarak, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise çağın imkânlarına göre değişik araç ve gereçlerle iletişimlerini sağlamışlardır. Günümüzde ise başka alanlarda olduğu gibi haberleşme sahasında da teknolojik gelişmeler korkunç artmıştır. Başta telefon, faks ve internet olmak üzere haberleşme konusundaki teknik imkânlar hayatı daha da kolaylaştırmış ve kaliteli hâle getirmiştir. Bugün haberleşme konusundaki teknolojik araçlar sayesinde uzaklar yakın olmuş, dünyanın bir ucunda olan bir kişi öbür ucundaki insanlarla rahatça görüşüp konuşabildiği gibi, olup biten olaylardan da anında haberdar olabilmektedir. Bir de buna teknik aletlerle

26 Bakara, 2/189.

konuşanların ve olayların görüntülenebilme imkânını ilave edersek, hayatın her alanının şeffaflaştığını yani gizli bir şey kalmadığını söyleyebiliriz. Meseleye konumuz açısından yaklaştığımızda günümüzde haberleşme alanındaki teknolojik gelişmeler sayesinde kişilerin evlerinin en mahrem yerlerinde fısıldayarak konuştukları dâhil her türlü haberleşmelerinin görüntülenebilme ve dinlenebilme imkânının mevcut olduğunu görürüz.

Günümüzde haberleşme özgürlüğünün, temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden birisi kabul edildiği hepimizin malumudur. Haberleşmeler kamuya açık olabileceği gibi çoğu zaman gizli yapılıdır. Özellikle telefon ve internet gibi araçlarla yapılan görüşmeler çoğu zaman özel hayatı alakadar eden konularla ilgili olabilir. Daha açık ifade etmek gerekirse kişiler yüz yüze ve özellikle de teknik bir araç vasıtasıyla iletişim kurarken, çoğu zaman konuşmalarının içeriğinin başkaları tarafından duyulmasını arzu etmezler. Bu durum bize haberleşme özgürlüğü konusunda gizliliğin korunmasının temel hususlardan birisi olduğunu göstermektedir. Eğer gizlilik sağlanamazsa kişiler telefon, faks ve internet gibi haberleşme araçlarıyla mahrem konuları konuşmayı ya azaltırlar veya hiç konuşmayabilirler. Böyle bir durum ise çağımızda âdetâ günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası hâline gelen söz konusu iletişim araçlarından en azından yeteri kadar faydalanamama sonucunu doğurur. O bakımdan haberleşmenin gizliliğini korumak için gerekli tedbirleri almak, haberleşme özgürlüğünün olmazsa olmaz şartıdır. Haberleşmenin gizliliğini sağlamadan gerçek anlamda haberleşme özgürlüğünden bahsetmek asla mümkün değildir. Bu anlatılanlar bize haberleşmenin gizliliğini tehdit eden teknik aletler ne kadar gelişirse gelişsin bunların hiç birisinin haberleşmenin gizliliğinin ihmaline ve ihlalini meşrulaştırmaya gerekçe olamayacağını göstermektedir. Bu yüzden haberleşme özgürlüğünün olmazsa olmaz şartı olan haberleşmenin gizliliğinin korunması hususunda her türlü teknik ve yasal tedbirlerin alınması günümüzde devletlerin asli görevleri arasında sayılmıştır. İşte bütün bunlardan dolayı demokrasiyle idare edilen ülkeler hukuk mevzuatlarında haberleşme özgürlüğünü, haberleşmenin gizliliğinin korunması ilkesi ile birlikte düzenlemişlerdir. Örneğin konu ile ilgili Anayasamızın 22. Maddesi şöyle düzenlenmiştir:

“Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.”

Türk Ceza Kanunu'nun “Özel Hayata ve Özel Hayatın Gizliliği Alanına Karşı Suçlar” başlığını taşıyan dokuzuncu bölümünde de haberleşmenin gizliliğini ihlal suçu önemine binaen ayrı bir maddede düzenlenmiştir. “Haberleşmenin gizliliğini ihlal” başlığını taşıyan 132. Madde şöyledir:” (1) Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu gizlilik ihlali haberleşme içeriklerinin kaydı suretiyle gerçekleşirse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın alenen ifşa eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.”²⁷

27 Türk Ceza Kanunu'nun “Özel Hayata ve Özel Hayatın Gizliliği Alanına Karşı Suçlar” başlığını taşıyan dokuzuncu bölümünün diğer maddeleri şunlardır:

Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması

MADDE 133. - (1) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğer konuşanların rızası olmadan ses alma cihazı ile kayda alan kişi, altı aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiillerden biri işlenerek elde edildiği bilinen bilgilerden yarar sağlayan veya bunları başkalarına veren veya diğer kişilerin bilgi edinmelerini temin eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu konuşmaların basın ve yayın yoluyla yayımlanması hâlinde de, aynı cezaya hükmolunur.

Özel hayatın gizliliğini ihlal

MADDE 134. - (1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi hâlinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

(2) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri ifşa eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiilin basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, ceza oranında artırılır.

Kişisel verilerin kaydedilmesi

MADDE 135. - (1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişilerin siyasi, felsefi veya dinî görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin bilgileri kişisel veri olarak kaydeden kimse, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme

MADDE 136. - (1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Nitelikli hâller

MADDE 137. - (1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların;

a) Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle,

Konuyla alakalı Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadisleri incelediğimizde kişilerin karşılıklı görüşüp konuşmaları, birbiriyle kaynaşmaları ve dayanışma içinde olmalarının teşvik edildiğini görürüz. Konuşulan konular meşru olmak kaydıyla Kitap ve Sünnetle haberleşmeyi kısıtlayan herhangi bir nas mevcut değildir. Her alanda özel hayatın gizliliğine önem veren İslam, haberleşmenin gizliliğinin korunması konusunda da düzenleyici hükümler getirmiştir. Haberleşme konusunda özel hayatın gizliliğinin korunmasını alakadar eden husus, bireylerin kendi aralarında yaptıkları ve başkalarının duymalarını istemedikleri özel konuşmalarını içerir. Her şeyden önce belirtmek gerekir ki İslam, başkalarının olduğu yerde iki kişinin bir kenara çekilip fısıldayarak konuşmalarını yasaklamıştır. Yüce Allah "Fısıldayarak yapılan konuşmalar (necva) şeytandandır. Bu, iman edenleri üzmemek içindir. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler."²⁸ buyurarak, toplulukta insanların fısıldayarak konuşmalarını şeytanın işi olarak nitelemiştir. Hz. Peygamber de bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Üç kişi iseniz ikisi diğerini bırakıp da insanlara karışınca kadar gizli (bir şey) konuşmasınlar. Çünkü bu onu (tek kalanı) üzer."²⁹ Dikkat edilecek olursa üçüncü kişiyi üzüp gücendireceği için Hz. Peygamber bu hadislerinde üç kişi bir arada iken iki kişinin bir kenara çekilerek gizli konuşma yapmalarını yasaklamıştır. Hz. Peygamber, üç kişinin olduğu yerde iki kişinin gizli konuşma yapmalarını yasaklama sebebini, üçüncü kişinin onur ve haysiyetine yani manevi kişiliğine yapacağı olumsuz etkiye bağlamıştır. Özellikle hadisin bazı rivayetleri göz önünde bulundurulduğunda ilk bakışta hadisin, sayıları ne olursa olsun kalabalığın olduğu yerde bazı kişilerin bir kenara çekilerek fiskos yapmalarını yasakladığı izlenimini vermektedir. Ancak konu biraz incelendiğinde yasağın, sadece üç kişinin olduğu yerde üçüncü kişiyi üzeceği ve ona saygısızlık teşkil edeceği için iki kişinin bir kenara çekilerek fiskos yapmalarını kapsadığı görülecektir. Nitekim aynı

- b) Belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Verileri yok etmeme

MADDE 138. - (1) Kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Şikâyet

MADDE 139. - (1) Kişisel verilerin kaydedilmesi, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme ve verileri yok etmeme hariç, bu bölümde yer alan suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır.

Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması

MADDE 140. - (1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükümlenir.

28 Mücadele, 58/10.

29 Müslim, Selam, 37, 38, 36; Buhari, İsti'zan, 48.

görüşte olan Buhari, Sahihinde bu hadisi “üç kişiden fazla olduklarında ikisinin (bir kenara çekilip) gizli konuşmalarında bir sakınca yoktur” bab başlığı altında vermiştir. Bilindiği üzere Buhari, bir konu hakkındaki düşüncelerini bab başlıklarında açıklamıştır.³⁰ Biz bu bab başlığından Buhari’nin, üçten fazla kişinin olduğu yerde, iki kişinin fısıldayarak kendi aralarında konuşmalarında bir mahzur görmediğini anlıyoruz. İmam Nevevi de aynı görüşü benimseyerek dört kişinin olduğu yerde iki kişinin kendi aralarında gizli bir şey konuşmalarının mahzurlu olmadığına icma olduğunu söylemiştir.³¹ Aşağıda “başkalarının öğrenilen ayıplarını ve sırlarını açıklamama yükümlülüğü” konusunu açıklarken zikrettiğimiz Hz. Peygamber’in kızı Fatıma’ya bütün hanımlarının bulunduğu yerde gizli bir şey söylemesi (sır vermesi) de yasağın üç kişinin olduğu yerde iki kişinin gizli konuşmasını kapsadığı görüşünü desteklemektedir.

Burada ister üç kişinin bulunduğu yerde iki kişinin fiskos yapmaları isterse kalabalığın olduğu yerde bazı kişilerin gizli konuşmaları adap ve ahlak dışı bir davranış olduğu görüşü kabul edilsin, bu tür gizli konuşmaları dinlemek caiz midir sorusu akla gelebilir. Bir gizli konuşmanın adap ve ahlaka aykırı olması hiçbir zaman böyle bir konuşmanın dinlenmesini tecviz eden bir sebep olamaz. İslam, adap ve ahlaka muğayir konuşmalar dâhil mahiyeti ve içeriği ne olursa olsun başkalarının her türlü gizli konuşmalarını izinsiz dinlemeyi özel hayatın gizliliğini ihlal kabul edip yasaklamıştır. İster yüz yüze isterse telefon, internet vb. araçlarla yapılan konuşmaları izinsiz dinlemeye çalışmak tam anlamıyla bir tecessüstür. Aşağıda “başkalarının gizli taraflarını araştırmama yükümlülüğü” başlığı altında ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi tecessüs, teknik aletle veya doğrudan duyu organları vasıtasıyla başkalarının gizli taraflarını araştırma anlamına gelmektedir. Yine yukarıda belirttiğimiz gibi insanlar en çok iletişim araçlarıyla başkalarının duymalarını istemedikleri şeyleri konuşma durumunda olduklarına göre haberleşmenin gizliliğini ihlal eden her türlü bilinçli davranış tam bir tecessüstür. Bir başka ifadeyle kişilerin, nasıl yaparlarsa yapsınlar haberleşmelerini bilinçli bir şekilde dinlemek tecessüs olup Kur’an-ı Kerim ve hadisler tarafından yasaklanmıştır. Ayrıca konuyla alakalı Hz. Peygamber bir hadislerinde “... Başkalarının konuşmalarını dinlemeyiniz.”³² buyurmaktadır. Hadiste geçen “tahassüs” başkalarının konuşmalarını dinlemek anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber, bir başka hadislerinde de “Kim rızaları olmaksızın bir topluluğun konuşmalarını dinlemeye çalışırsa kıyamet gününde iki kulağına kurşun dökülür.”³³ buyurarak, başkalarının aralarında yaptıkları konuşmaları dinlemeyi kesin olarak yasaklamıştır.

30 Bk. İbn Hacer, Ahmed b. Askalani, *Hedyü's-sari mukaddimetü fethü'l-bari*, Bulak 1301, s. 11.

31 Nevevi, XIV,167-168.

32 Müslim, Birr, 28, 30.

33 Buhari, Rüya, 45; Tirmizi, Libas, 19.

Dikkat edilecek olursa insanı merkeze alan ve onun maddi ve manevi varlığına çok önem veren İslam, konusu ve kapsamı ne olursa olsun kişilerin kendi aralarında yaptıkları özel konuşmaların dinlenmesini ilke olarak yasaklamıştır. Bu ilke bize İslam'ın, bireylerin kendi aralarında yaptıkları konuşmaları özel hayatlarının bir parçası kabul ettiğini ve başkalarının, insanların bu önemli haklarına saygılı davranmalarını emrettiğini gösterir.

c) Başkalarının gizli taraflarını araştırmama (tecessüste bulunmama) yükümlülüğü

Sözlükte bir olayın, bir nesnenin veya bir kişinin gizli taraflarını, sırlarını araştırmak anlamına gelen “tecessüs”ün ıstılahta olumlu ve olumsuz olmak üzere iki manası vardır. Olumlu anlamda tecessüs, bir şeyin derinliklerini, gizliliklerini ve sırlarını araştırmak demektir. Örneğin ilmî araştırmalarda araştırılacak hususların en ince noktalarını büyük bir titizlik içinde araştırma bilimsel tecessüstür. Hiç şüphesiz bu anlamda tecessüs, bilimsel gelişmelerin olmazsa olmaz şartıdır. O bakımdan ilmî araştırmalarda bulunan kimselerin her zaman tecessüs içinde olmaları son derece olumlu bir davranış kabul edilmiştir. Bu olumlu anlamı yanında İslami ilimler terminolojisinde bir ahlak kavramı olan tecessüs, daha çok insanların mahrem yani öğrenilmesini istemedikleri gizli hayat alanlarının; ayıp ve kusurlarının araştırılması anlamında bir başka ifadeyle olumsuz anlamında kullanılmıştır. Buna göre kişilerin gizli kalmasını istedikleri; başkalarının öğrenmelerinden hoşlanmadıkları konuşmalarını, davranışlarını (fiillerini) ve/veya özel eşyalarını araştırmak tecessüs kapsamına girer. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde tecessüs bu olumsuz anlamda kullanılmıştır. Başkalarının gizli taraflarını araştıran “casus” kavramı da aynı kökten gelmektedir.

İslam'ın yasaklayıp ahlaka mugayir kabul ettiği tecessüs, özel hayatın gizliliğini farklı alanlarda tehdit edebilir. Örneğin duyulup görülmesi istenmeyen husus, kişilerin evlerinde, iş yerlerinde yüz yüze yaptıkları konuşmalarla ilgili olabileceği gibi, teknik bir araçla yaptıkları haberleşmelerinde konuştukları gizli bir şey de olabilir. Hatta duyulup görülmesi istenmeyen husus, kişilerin hayatlarının herhangi bir alanında cereyan eden bir olayla alakalı da olabilir. Ayrıca araştırılacak hususlar, kişilerin gizlenmesini istedikleri özel hayatları ile ilgili ahlaka ve hukuka aykırı söz ve davranışları olabileceği gibi, kişilerin kul hakkına taalluk etmeyen işledikleri her türlü günahları da olabilir. Netice olarak ifade etmek gerekirse İslam, konusu, kapsamı ve sebebi ne olursa olsun ilke olarak kişilerin özel hayatlarını ilgilendiren ve duyduklarında onları rahatsız eden hususların araştırılmasını bir insan hakkı ihlali ve mahremiyetlerine müdahale kabul edip yasaklamıştır. Bu anlatılanlar bize tecessüsün yani kişilerin başkaları tarafından duyulup öğrenmelerini istemedikleri şeyleri araştırmaya çalışmanın tam anlamıyla özel hayatın gizliliğini ihlal eden bir davranış olduğunu

göstermektedir. Kitap ve Sünnet'te tecessüs kesin bir dille yasaklanmıştır. Yüce Allah Hucurat suresinin 12. ayetinde şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Tecessüste bulunmayın (başkalarının gizli taraflarını araştırmayın). Biriniz diğerinizin gıybetini yapmasın. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O hâlde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.” Dikkat edilecek olursa Yüce Allah bu ayette tecessüsü yani başkalarının gizli taraflarını araştırmayı kesin olarak yasaklamıştır. Hz. Peygamber de çeşitli hadislerinde tecessüste bulunarak, kişilerin özel hayatlarının gizliliğini ihlal etmemeleri hususunda bütün müminleri uyarmıştır. Hz. Peygamber, bir hadislerinde insanların ayıp ve kusurlarını araştıranın ona kötülük etmiş veya onu kötülüğe itmiş olacağını belirtmiştir.³⁴ Bir başka hadislerinde de “İdareciler şüphelerle insanları cezalandırmak isterlerse onları kötülüğe itmiş olurlar.”³⁵ buyurarak, yöneticilerin, halkın gizli taraflarını araştırmaya kalkmalarının onları kötülüğe itebileceğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber bir başka hadislerinde de konu ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “Zandan sakınınız. Çünkü zan sözün en yalanıdır. Başkalarının konuşmalarını dinlemeyiniz ve gizli taraflarını araştırmayınız (tecessüste bulunmayınız). Bencillik etmeyiniz, birbirinize hasetlik etmeyiniz, birbirinize buğz etmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz.”³⁶ Allah Resulü bir başka hadislerinde de “Ey dilleri ile inanıp kalbine iman girmeyenler! Müslümanlara eziyet etmeyin ve onların gizli taraflarını araştırmayın. Kim Müslümanların gizli tarafını araştırsa Allah evinin içinde bile olsa onu herkese karşı mahcup ve rezil eder.”³⁷ buyurarak, başkalarının gizli tarafını araştıranları Yüce Allah'ın bu dünyada cezalandıracağını açıklamıştır.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahabiler de tecessüste bulunmamaya yani başkalarının ayıp ve kusurlarını araştırmamaya özen göstermişlerdir. Yukarıda “Evlere izinsiz girmeme yükümlülüğü” başlığı altında Hz. Ömer'in, yanındakilerle gece çarşayı dolaşırken karşılaştığı manzara konusunda takındıkları tavır onun ve yanında bulunan arkadaşlarının aynı zamanda tecessüs konusundaki hassasiyetlerini de gösterir. Bir defasında Hz. Peygamber'in ehlibeytten kabul ettiği³⁸ İbn Mesud'a, falanca adamın sakalından şarap damlıyor dendiğinde O “Biz tecessüsten (başkalarının gizli taraflarını araştırmaktan) nehyedildik, ancak bize bir şey zahir olursa (yaptıklarını

34 Bk. Ebu Davud, Edeb, 37.

35 Bk. Ebu Davud, Edeb, 37; İbn Hanbel, Müsned, VI, 4.

36 Müslim, Birr, 28, 30.

37 Ebu Davud, Edeb, 35; Tirmizi, Birr, 85; İbn Hanbel, IV, 421, 424, V, 279.

38 Bk. Müslim, Fadailü's-sahabe, 109-110.

görürsek) onu muaheze ederiz.”³⁹ diyerek, başkalarının gizli işledikleri günahları araştırmaya haklarının olmadığını belirtmiştir.⁴⁰

Söz konusu ayet ve hadisleri bir bütün olarak göz önünde bulundurduğumuzda tecessüsün tam anlamıyla özel hayatın gizliliğine müdahale olduğunu ve dolayısıyla İslam’da sebebi ne olursa olsun yasa dışı yollarla başkalarının gizli hayatlarını araştırmanın ahlak ve insanlık dışı bir davranış kabul edildiğini söyleyebiliriz.

d) Başkalarının özel eşyalarını araştırmama yükümlülüğü

Kişilerin özel hayat alanlarının en önemli parçalarından birisi de hiç şüphesiz özel eşyalarıdır. Kişilerin özel eşya kapsamına çok şeyler girebilir. Örneğin hatıra defterleri, fotoğraf albümleri, özel kasaları, cüzdanları, banka cüzdanları bunlardan bazılarıdır.⁴¹ Hz. Peygamber bir hadislerinde “Kardeşinin yazdığı şeylere onun izni olmadan bakan kimse ateşe (cehennem ateşine) bakmış olur.”⁴² buyurarak özel eşya konumunda olan mektup ve hatıra defteri gibi şeylere bakılmasını yasaklamıştır.⁴³

e) Başkalarının öğrenilen ayıplarını ve sırlarını açıklamama yükümlülüğü

İnsanlar başkalarının gizli tarafları hakkında kimi zaman doğrudan doğruya veya bir araç gereç vasıtasıyla özel bir gayretle bilinçli olarak bilgi sahibi olabilecekleri gibi, bazen de karşı tarafın veya birilerinin bilgi vermesi sonucunda yahut tesadüfen iradeleri dışında bilgi sahibi olabilirler. Başkalarının ayıp ve kusurlarının bilinçli olarak öğrenilmesi yani tecessüs hususunda yukarıda bilgi verdik. Bu son başlıkla kastettiğimiz ise ister tecessüs isterse kişilerin özel bir gayret göstermeden başkalarının ayıp ve kusurları hakkında öğrendikleri ile karşı tarafın aralarında sır olarak kalması kaydıyla verdikleri bilgilerin başkalarına açıklanıp açıklanamayacağı meselesidir. Kul hakkına taalluk etmeyen ve kamu düzenini bozmayan alanlarla alakalı hususlarda başkalarının ayıpları, kusurları ve hatta işledikleri günahları hakkında bir şekilde bilgi sahibi olunmuşsa kişilere düşen ahlaki görev, bunları başkalarıyla paylaşmak değil gizli tutmaktır. Başkalarına ait kusur ve ayıpları bir şekilde öğrenen kişinin yapması gereken ilk şey her şeyden önce empati yapmasıdır. Yani öncelikle böyle bir kişi, öğrendiği ayıplı ve kusurlu davranış veya söz kendisine ait olsaydı bunların başkaları tarafından duyulmasını ister miydi istemez miydi sorusuna cevap vermeli-dir. Şayet duydukları ve gördüklerinin başkaları tarafından öğrenilmesini istemiyorsa

39 Bk., Ebu Davud, Edeb, 37.

40 Sakalından şarap damlayan kişinin Velid b. Ukbe olduğuna ve konuyla alakalı diğer rivayetler için bk., Abdürrezzak, *Musannef*, X, 231-232.

41 Bk., Armağan, Servet, 92.

42 Ebu Davud, Dua, 23.

43 Bk., Armağan, Servet, 111.

o kişiye yakışan ahlaki davranış, bunları başkalarına aktarmamaktır. Bir başka ifade ile kendi şeref ve onurunu nasıl değerli ve üstün görüyorsa başkalarınınkini de aynı şekilde önemli ve değerli görerek ona göre bir davranış sergilemelidir. Nitekim Hz. Peygamber “Bir kul dünyada bir başka kulun ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter.”⁴⁴ buyurarak, öğrenilen ayıp ve kusurların gizlenmesini istemiştir. Hz. Peygamber bir başka hadislerinde de bir kimse başka birinin ayıp ve kusurunu gördüğü hâlde bunu ifşa etmeyip gizlerse diri diri toprağa gömülmüş bir kız çocuğuna yeniden hayat vermiş (mezarından diriltmiş) gibi olacağını açıklamıştır.⁴⁵

Söz konusu hadisleri göz önünde bulunduran bazı İslam âlimleri, Müslümanların, başkalarının hata ve kusurlarına mikroskopa, olumlu taraflarına ise teleskopa bakmaları gerektiği görüşünü benimsemişlerdir.

Hz. Peygamber, verilen sırrın konusu ne olursa olsun saklanması konusunda çok büyük hassasiyet göstermiştir. Saklanması istenen sır ülke güvenliği, kişilerin sağlığı gibi önemli bir konuda olabileceği gibi, sırrı verenin kendi veya bir başkasına ait ayıplı ve kusurlu davranış ve/veya sözleriyle ilgili de olabilir. Hatta saklanması istenen hususun bunlardan hiçbirisiyle alakalı olmayıp sıradan bir şey dahi olması mümkündür. Sebebi ne olursa olsun bir başkası tarafından aralarında gizli kalmak kaydıyla bir şey söylenmişse (bazı istisnalar hariç) böyle bir sırrı saklamak kişiler için ahlaki ve dinî bir görevdir. Hz. Peygamber bir hadislerinde “Bir kişi konuşurken başkalarının duymaması arzusuyla etrafına bakınırsa o şey emanettir.”⁴⁶ buyurarak, verilen sırları bir emanet olarak kabul etmiş ve emanet edilen şeyin nasıl korunup saklanması gerekiyorsa verilen sırrın da aynı şekilde saklanması gerektiğini açıklamıştır. Bu ifadenin mefhumu muhalifinden Hz. Peygamber’in, gizli kalınması kaydıyla verilen sırları ifşa etmeyi emanete ihanet olarak telakki ettiğini söyleyebiliriz.

Hz. Peygamber, herkesin bilmemesi gereken bazı konularda sahabilerden bir kısmına bazı sırlar vermiş, onlar da verilen sırrı saklamışlardır. Allah Resulü, bir defasında eşlerinin tamamının bulunduğu bir mecliste kızı Hz. Fatma’ya gizlice bir şey söylediğinde o ağlamış, sonra gizlice bir şey söylediğinde ise gülmüştür. Bu durumun farkına varan Hz. Aişe “Seni ağlatan durum neydi?” diye sorduğunda Hz. Fatma “Resulüllah’ın sırrını ifşa edemem.”⁴⁷ demiştir.⁴⁸ Enes b. Malik de bir defasında

44 Tirmizi, Hudud, 3, Birr, 19; Buhari, Mezalim, 3; Müslim, Birr, 71, 72, 58.

45 Bk. Ebu Davud, Edeb, 38; Buhari, Menakıbu’l-ensar, 24; İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 147, 153, 158.

46 Ebu Davud, Edeb, 32; Tirmizi, Birr, 39; İbn Hanbel, *Müsned*, III, 224, 242, 252, 280, 294; VI, 445.

47 Müslim, Fadıilü’s-sahabe, 98-99; Buhari, Menakıb, 25, Magazi, 12, Nikâh, 33, 46, İsti’zan, 43; İbn Mace, Cenaiz, 64; İbn Hanbel, *Müsned*, I, 12, VI, 282.

48 Hz. Peygamber’in vefatından sonra Hz. Aişe’nin ısrarla sorması üzerine Hz. Fatma’nın bu sırı ilgili açıklamaları için bk. aynı yer.

çocuklarla oynadığı sırada Hz. Peygamber'in kendisini bir hacete gönderdiğini, bu yüzden eve geç geldiğini, annesinin geç kalma sebebini sorduğunda durumu anlattığını, annesinin, Hz. Peygamber seni hangi iş için gönderdi dediğinde ise "o sırdır" dediğini, annesinin de "Hz. Peygamber'in sırrını kimseye söyleme." diye karşılık verdiğini haber vermiştir.⁴⁹

Yukarıda da belirttiğimiz gibi genel ilke, özel hayatın gizliliğini ihlal ettiğinden, öğrenilen gizli şeyler ile verilen sırları açıklamak caiz değildir. Ancak bunlar örneğin ülke güvenliğini, genel sağlığı ve kul hakkı gibi konuları alakadar ediyorsa öğrenilen gizli şeylerin ve sırların açıklanması istisnai olarak caizdir. Nitekim Hz. Peygamber bir mecliste duyulan ve/veya görülenlerin emanet hükmünde olup gizli kalması gerektiğini, ancak kan dökülmesi (adam öldürülmesi), birinin namusuna tasallutta bulunması ve birinin malına haksız olarak el konması gibi durumlarda ise bu gizliliğe riayet edilmeyeceğini açıklamıştır.⁵⁰

Özel hayatın gizliliğinin sınırları

Diğer temel hak ve özgürlükler gibi özel hayatın gizliliğini koruma hakkı da sınırsız değildir. Ancak burada öncelikle sınırlamanın esas değil istisnai bir durum olduğunu açıklamakta yarar vardır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse esas olanın herkesin özel hayatın gizliliği hakkına sahip olduğu ve başkalarının da bu hakka saygılı olması gerektiğidir. Ancak bazı zorunlu ve kaçınılmaz durumlarda özel hayatın gizliliğinin sınırlanması cihetine gidilebilir. Bu zaruri durumların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1. Ülke güvenliği ve asayiş ile alakalı hususlar:** Örneğin düşman istilası, terör saldırısı, hırsızlık, cibrî icra, suçlunun saklanması ve/veya tespiti gibi konularda evlere izinsiz girilebilir, kişilerin özel eşyaları aranabilir. Yine aynı şekilde benzer sebeplerden dolayı kişilerin, başkalarıyla yüz yüze veya telefon, faks ve internet gibi araçlarla yaptıkları konuşmaları dinlenebilir. Ancak böyle durumlarda yetkili makamlardan izin alınması şarttır. Yine benzer hâllerde kişiler öğrendikleri sırları açıklamak zorundadırlar.
- 2. Sağlıkla ilgili konular:** Örneğin bir hastalıktan dolayı uzman doktorlar kişilerin mahrem yerlerini görerek muayene edebilir.
- 3. Tabii afetlerle karşılaşılacak durumlar:** Örneğin yangın, sel, göçük, deprem gibi tabii afetlerde kişilerin izni alınmadan evlerine girilebilir, özel eşyalarına müdahale edilebilir.⁵¹

49 Bk., Müslim, Fadailü's-sahabe, 145, 146; İbn Hanbel, *Müsned*, III, 109, 174, 195, 228, 235, 253.

50 Bk. Ebu Davud, *Edeb*, 32, *Fiten*, 6; Buhari, *Diyat*, 1; İbn Hanbel, *Müsned*, I, 77, 91.

51 Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. Armağan, a.e.g., s., 112-113.

4. **Hadis ravilerinin ve şahitlerin özel hayatlarının araştırılması:** Bilindiği üzere bir hadis ravisinin rivayet ehliyetini kazanabilmesinin en önemli şartlarından birisi adalet vasfına sahip olmasıdır. Bir ravinin adalet vasfına sahip olmasının en önemli şartı ise fasık olmaması yani içki, zina ve yalancı şahitlik gibi büyük günahlardan uzak durması, küçük günahları işleme hususunda da ısrar etmemesidir. O bakımdan bir hadis ravisinin içki içip içmediğini, yalan söyleyip söylemediğini, zina yapıp yapmadığını tespit için en yoğun yaşadıkları özel hayat alanları dâhil bütün davranışları en detaylı noktalarına kadar araştırılabilir. Bir başka ifadeyle hadisçiler, ravinin adalet vasfını zedeleyen davranışlarını araştırmayı bırakın, mahzurlu görmeyi araştırılacak konular özel hayatlarını ilgilendirse dahi bunların araştırılmasını kendilerinin görevleri arasında olduğunu açıklamışlardır. Nitekim gıybet haram olmasına rağmen hadisçiler, ravilerin adalet ve zabt vasıflarını taşıyıp taşımadıklarını tespit için gıybetlerinde yapılan konuşmaların gıybet sayılmayacağını söylemişlerdir.⁵²

Bilindiği üzere İslam hukukuna göre bir kişinin şahitlik ehliyetine sahip olması çok önemli bir meseledir. Hadis rivayetinde olduğu gibi şahitlikte de şahit olan kişinin adalet vasfına sahip olması şarttır. O bakımdan bir kişinin adalet vasfına sahip olup olmadığını tespit için özel hayat alanlarını ilgilendiren konular dâhil bütün davranışları araştırılabilir.

Sonuç

İslam inanç sisteminde insan, eşref-i mahlukat olarak kabul edilmiştir. Yerde ve gökte olanların insanın emrine tahsis edildiğini açıklayan Kur'an-ı Kerim ayetleri iyi incelendiğinde Yüce Allah'ın insanı varlık âleminin merkezine yerleştirdiği görülecektir. Böyle mükemmel ve değerli bir varlık olan insanın maddi yapısı yanında manevi kişiliği de vardır. Bu iki temel unsurdan birisi olmadığında kendisinden beklenen önemli görevleri yerine getirmesi bir yana varlığını devam ettirmesi dahi mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadislerde insanın bu iki temel yapısının her türlü maddi ve manevi tehlikelerden korunması hususunda çok sayıda hüküm mevcuttur. Nitekim bu iki ana kaynaktan yararlanan İslam âlimleri, canın korunması, malın korunması, aklın korunması, dinin korunması ve neslin korunmasını zarurat-ı diniyeden saymışlardır. İslam âlimleri kişilerin bedensel ve mal varlığı hakları yanında şeref, onur ve haysiyetlerinin korunmasıyla alakalı manevi varlıkları yani şahsiyet hakları ile ilgili haklarının da mevcut olduğunu ilgili eserlerinde açıklamışlardır. İslam, kişilerin iffet ve namuslarına zarar veren ve onları toplumda küçük düşürüp itibarsızlaştıran her türlü söz ve eylemi kişilik haklarına saldırı kabul etmiştir. Özel

52 Bk., Tirmizi, Sünen, V, 759.

hayat alanının ihlali duyulup görüldüğünde kişileri toplumda utandırıp rezil ettiği için İslam, özel hayat alanlarına müdahaleyi de yasaklamıştır. Hiç şüphesiz insanların en önemli manevi temel haklarından birisi de özel hayatlarının gizliliğinin korunmasıdır. İslam, başta özel hayatın çok yoğun yaşandığı konutlar ve haberleşme olmak üzere hayatın her alanında özel hayatın gizliliğinin korunması hakkında birtakım koruyucu tedbirler getirmiştir. Hiç şüphesiz bu tedbirlerin en önemlileri özel hayatlarının gizliliğini koruma hususunda bizzat insanların kendisine ve başkalarına yüklediği sorumluluklardır. Ayrıca İslam'ın özel hayatın gizliliğini ihlal eden gıybet, haset ve kovuculuk gibi ahlak dışı davranışları da yasakladığını burada belirtmeyi yararlı görüyoruz. İslam, söz konusu tedbirlere rağmen özel hayatın gizliliğini ihlal edenler olursa onlarla alakalı birtakım maddi ve/veya manevi müeyyideler de getirmiştir.

Çağımızda işitme, dinleme ve gözetleme alanındaki iletişim araçlarının baş döndürücü bir hızla gelişmesi, kişilere ait gizli bilgilerin elde edilmesini kolaylaştırmıştır. Bugün söz konusu alandaki teknolojik gelişmeler sayesinde kişilerin konutlarındaki, iş yerlerindeki ve özel eşyalarındaki bilgilere çok kolay ulaşılabileceği gibi başta telefon görüşmeleri olmak üzere her türlü haberleşmeleri de rahatça dinlenebilir hâle gelmiştir. Bütün bunlardan dolayı özel hayatın gizliliğinin çağımızda daha fazla tehlike ve tehdit altında olduğunu söyleyebiliriz. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, haberleşme ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler karşısında bireyler daha zayıf düşmekte ve özel hayatlarının gizliliğinin korunması daha da zorlaşmaktadır. Ancak hiçbir neden, kişilerin özel hayatlarının saygınlığının azaltılmasına ve dolayısıyla gizliliğinin ihlaline haklı gerekçe olamaz. O yüzden şartlar ne olursa olsun özel hayatın gizliliğini koruma ve bunu devam ettirmek için ulusal ve evrensel çapta her türlü yasal tedbirin alınması şarttır. Ayrıca eğitilerek ve manevi değerlerin de katkısıyla kişilerin söz konusu ve benzeri temel hakları konusunda daha duyarlı olmaları için her türlü gayret gösterilmelidir.